Bức tranh của em gái tôi

I. Kiến thức cơ bản

- Tác giả: Tạ Duy Anh sinh năm 1959, quê ở huyện Chương Mỹ, tỉnh Hà Tây. "Bức tranh của em gái tôi" là truyện ngắn đoạt giải nhì trong cuộc thi viết "Tương lai vẫy gọi" của báo Thiếu niên Tiền phong.

B - Tác phẩm: Qua câu chuyện về người anh và cô em gái có tài hội hoạ, truyện "Bức tranh của em gái tôi" cho thấy: Tình cảm trong sáng hồn nhiên và lòng nhân hậu của người em gái đã giúp cho người anh nhận ra phần hạn chế ở chính mình. Truyện đã miêu tả tinh tế tâm lí nhân vật qua cách kể theo ngôi thứ nhất.

II. Hướng dẫn đọc - hiểu văn bản

Câu 1. Kể tóm tắt truyện "Bức tranh của em gái tôi".

Người anh thường rất hay khó chịu vì tính trục lợi các đồ vật, hay bôi bẩn lên mặt mình và bí mật làm một việc gì đó với các lọ xanh, đỏ, vàng... của cô em gái Kiều Phương mà anh trai thường gọi là Mèo.

Bí mật về những việc làm của Mèo bị phát hiện khi chú Tiến Lê đến chơi. Những bức tranh của Mèo khiến chú Tiến và ba mẹ sửng sốt, sung sướng. Nhưng người anh lại thấy mình bị đẩy ra ngoài – trở nên xét nét, cau có với người em.

"Cho đến một ngày bé Phương được giải nhất trong cuộc thi vẽ quốc tế. Cả nhà cùng đến phòng tranh để ngắm bức tranh của bé Phương, người anh đã rất ngỡ ngàng, hãnh diện, xấu hổ, khi đứng trước bức tranh của người em vẽ về mình bởi tâm hồn và lòng nhân hậu của người em.

Câu 2. Nhân vật chính trong truyện là ai? Vì sao em lại cho đó là nhân vật chính? Truyện được kể theo lời kể của nhân vật nào? Việc lựa chọn vai kể như vậy có tác dụng gì?

a) Nhân vật chính của truyện

- Cả hai anh em Kiều Phương đều là nhân vật chính của câu chuyện.

- Xét về phương diện thể hiện tâm trạng, suy nghĩ, thì câu chuyện chủ yếu bộc lộ tâm trạng của người anh. Nhân vật anh là nhân vật trung tâm của câu chuyện.

b) Ngôi kể của nhân vật

- Truyện được kể theo lời lẽ của nhân vật anh, ngôi thứ nhất.

- Tác dụng:

+ Tạo nên sự gần gũi giữa nhân vật và người đọc.

+ Tăng tính thuyết phục, sự chân thật của câu chuyện về sự hối lỗi của người anh.

Câu 3. Phân tích diễn biến tâm trạng của nhân vật anh.

Trong truyện diễn biến tâm trạng người anh luôn thay đổi qua những thời điểm, hoàn cảnh khác nhau:

** Khi thấy em gái chế thuốc sẽ*

- Cảm giác ban đầu của người anh là rất khó chịu khi thấy người em hay lục lọi các đồ vật một cách thích thú.

- Sau đó là sự coi thường khi tình cờ thấy em gái chế thuốc vẽ "Trời ạ! Thì ra nó chế thuốc vẽ"; Tôi bắt gặp nó, thì ra...", tôi bí mật... cái giọng điệu kẻ cả của một ông anh nghĩ cô em mình chỉ làm những trò trẻ con nghịch ngợm.

** Khi tài năng của em gái được phát hiện:*

- Tâm lí người anh hoàn toàn thay đổi, cảm thấy mình bị đẩy ra ngoài, mình bất tài – chỉ muốn gục khóc.

- Thay đổi thái độ đối với em: Không chơi thân như trước nữa, hay cáu gắt một cách vô lí.

- Lén xem trộm những bức tranh của em, nhưng không biết cách đánh giá thế nào, trút ra một tiếng thở dài.

* Người anh có tâm trạng và thái độ không thể chơi thân với "em gái như trước kia nữa là vì người anh đang bị "con rắn ghen tị luồn vào tim", ghen tị vì thấy em giỏi hơn mình, ghen tị vì em định trở thành trung tâm chú ý của mọi người: "Được chú Tiến Lê tặng cho một hộp màu ngoại xịn"; "được bố mẹ hào hứng mua sắm". Còn mình thì bị bỏ rơi. Điều đó đã làm tâm hồn người anh trở nên nhỏ nhen, đố kị, sẵn sàng bực dọc, tức tối với em mọi lúc.

** Khi đứng trước bức tranh em gáic vẽ về mình:*

- Tâm trạng của người anh liên tục có sự thay đổi: Thoạt tiên là ngỡ ngàng rồi đến hãnh diện sau đó là xấu hổ. Đó là sự diễn biến rất chân thực sinh động.

- Ngỡ ngàng: Vì không ngờ lại có bức tranh ấy, không ngờ em gái lại vẽ về mình.

- Hãnh diện: "vì mình được hoá thân vào tác phẩm nghệ thuật rất đẹp, rất hoàn hảo: "Không chỉ suy tư mà còn rất mơ mộng nữa" mà mình thì không xứng đáng

- "Bức chân dung mà bé Phương vẽ giống như một chiếc gương trong mà người anh soi vào để tìm ra vết nhọ nhưng không phải vết nhọ trên mặt mà đó là sự đố kị, ghen ghét, nhỏ nhen và chính nó làm cho cậu ta đau khổ?".

(Vũ Dương Quỹ)

Câu 4. Em hiểu thế nào về đoạn kết của truyện (Tôi không trả lời mẹ... lòng nhân hậu của em con đấy)? Qua đó, em nghĩ gì về nhân vật người anh?.

- Cùng đọc lại đoạn văn:

Tôi không trả lời mẹ vì tôi muốn khóc quá. Bởi vì nếu nói được với mẹ, tôi sẽ nói rằng: "Không phải con đâu. Đấy là tâm hồn và lòng nhân hậu của em con đấy".

- Người anh đã đuổi được con rắn ghen tị trong trái tim mình. Đấy là sự hối lỗi rất chân thành, sâu sắc, nhân vật người anh vì vậy mà trở nên dễ mến, tạo được mối thiện cảm trong lòng bạn đọc.

- Đoạn kết có ý nghĩa giáo dục sâu sắc: Nghệ thuật có sức lay động sâu xa đến tâm hồn con người, tâm hồn có thể cải tạo tâm hồn.

Câu 5. Em có cảm nhận gì về thái độ của cô em gái trong truyện? Điều gì khiến em cảm mến nhất ở nhân vật này?

Điều làm em cảm mến nhất ở cô em gái không phải tài năng hội hoạ mà ở tấm lòng nhân hậu vị tha.

- Trước thái độ cáu gắt, khinh khỉnh của người anh, Mèo ta vẫn cứ hồn nhiên như không.

- Bí mật vẽ bức tranh về chân dung của anh, quả là một quà tặng bất ngờ. Tuy anh đối xử với mình chưa tốt, nhưng bức chân dung về anh lại vô cùng hoàn hảo.

III. Hướng dẫn luyện tập

Câu 1. Viết một đoạn văn thuật lại tâm trạng của người anh trong truyện khi đứng trước bức tranh được giải nhất của em gái.

Em có thể dựa trên diễn biến tâm trạng của anh từ ngỡ ngàng hãnh diện > xấu hổ để định hướng cho nội dung đoạn văn.

Đoạn văn tham khảo:

Tôi nhìn lên bức tranh, một thoáng ngỡ ngàng: "Trông quen quen". Tôi giật mình sững sờ: "Đích thị mình rồi". Mèo đã vẽ về tôi. Không thể tin được. Tôi cáu gắt với Mèo biết bao lần, đã tỏ ra khinh khỉnh trước những bức vẽ của Mèo, thế mà Mèo vẫn vẽ về tôi ư? Mà trông tôi trong tranh thật hoàn hảo. Biết bao người đứng xung quanh bàn tán chỉ trỏ. "Bức tranh đẹp quá!" "Cậu bé trong tranh trông thật đáng yêu". Tôi đã trở thành cảm hứng trong sáng tạo nghệ thuật, mà lại được giải cao nữa chứ, không hãnh diện sao được. Nhưng một cảm giác xấu hổ chợt ào đến, Mèo đối với tôi đẹp đến thế, dưới mắt của em gái tôi, tôi hoàn hảo đến thế kia, mà tôi đâu có được như vậy, tôi không xứng đáng với những gì mà em gái đã dành cho tôi. Tôi thấy mình thật nhỏ nhen ích kỉ. Tôi chạy ra khỏi phòng tranh, để cho khỏi ai nhìn thấy cặp mắt đỏ hoe của mình.

Câu 2. Giả định một thành viên trong lớp, hoặc gia đình em đạt được thành tích xuất sắc nào đó. Em thử hình dung và tả lại thái độ của những người xung quanh trước thành tích ấy.

- Thành tích xuất sắc trong học tập: Đạt thủ khoa các kì thi tốt nghiệp hoặc thi đại học, đạt kết quả cao trong kì thi học sinh giỏi thành phố, quốc gia.

- Thái độ của mọi người trong gia đình: Ông bà, cha mẹ, anh chị em, cô dì, bác chú, bạn bè, bà con hàng xóm, thầy cô giáo v.v...

Đoạn văn tham khảo:

Em còn nhớ như in ngày hôm ấy, cô giáo Hiệu trưởng trường Trung Nhất gọi điện thoại tới nhà báo tin anh trai em đạt giải Nhất thành phố kì thi học sinh giỏi lớp 5. Anh em và em nhảy cẫng lên sung sướng, ôm chầm lấy nhau. Mẹ

em đứng lặng im, mẹ cười nhưng mắt mẹ lại dân dấn nước mắt. Ba em tuyên bố sẽ cho anh em một chuyến dã ngoại. Mấy ngày sau đó điện thoại nhà em reng liên tục, các dì, các bác ở xa gọi điện thoại vào chúc mừng. Học giỏi thật hạnh phúc và sung sướng. Em đang cố gắng phấn đấu đạt thành tích như anh em, nhưng vẫn khó lắm thay.

IV. Tư liệu tham khảo

Ai cũng có thể phạm sai lầm, có thể có những lúc hành động hay suy nghĩ chưa thật đúng. Người anh đã từng như thế. Nhưng vấn đề là phải biết khắc phục hạn chế bản thân để vươn lên. Câu chuyện của người anh tuy không phải là những chuyện quá to tát, lớn lao nhưng lại có ý nghĩa giáo dục rất lớn để các em có dịp suy nghĩ về bản thân nình.

(Theo Nguyễn Đăng Điệp – Ngữ văn 6 nâng cao)

Sự phát hiện tinh tế, cũng là thành công nghệ thuật của tác giả thể hiện trong đoạn kết này là để cho tình tiết của câu chuyện được phát triển một cách tự nhiên nhằm bộc lộ quan điểm rõ ràng về cái đúng, cái sai trong cuộc sống một cách khách quan. Câu nói thầm trong tâm trí của người anh thể hiện sự hối hận chân thành, có tính tất yếu và thuyết phục người đọc.

Cô em gái trong truyện được miêu tả khá ngộ nghĩnh (nghịch, hay bôi bẩn lên mặt, hay lục lọi các đồ vật), thích tự chế màu và ham mê vẽ tranh. Đó là một em gái hồn nhiên, hiếu động, tài vẽ tranh sớm được khẳng định nhưng không tự cao tự đại. Em có một tình cảm vô cùng trong sáng, cao đẹp – tình cảm đó biểu hiện nổi bật trong bức tranh "Anh trai tôi" tham gia trại thi vẽ quốc tế và được giải nhất.

(Theo Nguyễn Trọng Hoàn - Đọc Hiểu văn bản Ngữ văn 6)

Trẻ em vốn nhạy cảm và dễ bị sốc, để tìm cách thể hiện mình bằng cách làm ngược lại mệnh lệnh của người lớn. Vì thế rất cần một sự tinh tế. Đấy là lí do tôi để cho nhân vật chính đứng ở ngôi thứ nhất. Trước hết, để tạo ra sự thoải mái khi tiếp nhận (nghe một người trong cuộc kể lại). Sau nữa, tạo cho truyện âm hưởng của một lời thú tội, một sự ăn năn hối lỗi (tôi kể lại khi nhận ra sự kém cỏi của mình).

(Lời của chính tác giả Tạ Duy Anh – trả lời phóng viên truyền hình lí do sáng tác câu chuyện).